

Budynek Gleiwitzer Sender (nadajnik gliwicki) wzniesiono i wyposażono w roku 1935 w niemieckich wówczas Gliwicach, kilka kilometrów od granicy z Polską. Radiostacja przeszła do historii 31 sierpnia 1939 jako miejsce tzw. prowokacji gliwickiej. Po wojnie nadawała programy Radia Katowice, a w latach 1950–56 zagłuszała Wolną Europę, Radio Watykan i inne rozgłośnie zachodnie. Od roku 1957 do 2002 w budynku głównym mieściła się manufaktura, gdzie produkowano nadajniki radiowe i osprzęt elektroniczny dla Telekomunikacji. Następnie cała 3-hektarowa posesja z zabudowaniami została zakupiona przez miasto Gliwice. Po renowacji obiektu, dokonanej w roku 2009, planowane jest przygotowanie multimedialnej ekspozycji. Radiostacja jest oddziałem samorządowego Muzeum w Gliwicach oraz wchodzi w skład Szlaku Zabytków Techniki Województwa Śląskiego.

Dwie radiostacje

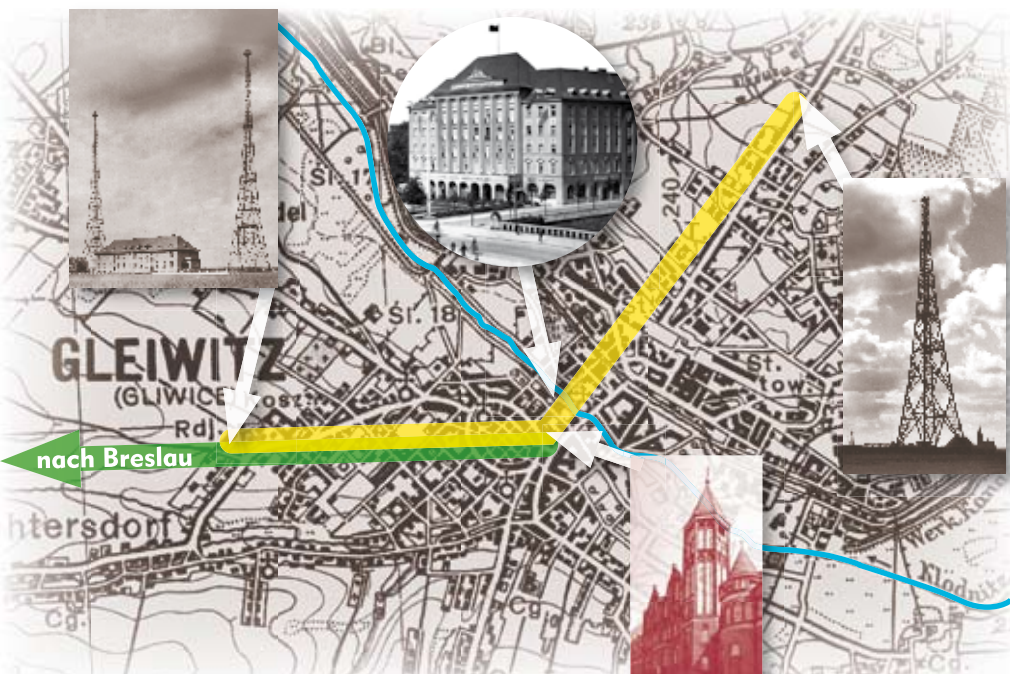
Pierwszą radiostacją o mocy 1,5 kW zbudowano w Gliwicach w roku 1925 przy obecnej ul. Radiowej 2 (budynek służy teraz szpitalowi). Szybki rozwój radiotechniki już po dziesięciu latach wymagał budowy drugiej radiostacji. W starym obiekcie pozostawiono studia mikrofonowe, natomiast w nowym – przy ul. Tarnogórskiej 129 – zainstalowano nadajnik, pracujący na fali średniej 243,7 m (1.231 kHz). Obok wzniesiono też drewnianą wieżę w celu zawieszenia wewnątrz anteny pionowej. Na szczycie wieży (charakterystyczny krzyżak) dodano sztuczne przedłużenie anteny, by osiągnąć długość połowy fali, co zapewniało najkorzystniejsze warunki propagacji. Dobry odbiór w ciągu dnia możliwy był w promieniu kilkudziesięciu kilometrów. Nocą, dzięki odbiciu od jonosfery, fale radiowe z Gliwic docierały do całej Europy, a nawet do Ameryki Północnej.

Prowokacja gliwicka

Dla III Rzeszy i ZSRR – podstawowym warunkiem powodzenia rozbioru Polski, uzgodnionego przez Hitlera i Stalina w traktacie o „nieagresji” z 23 sierpnia 1939 (pakt Ribbentrop-Mołotow), było zachowanie neutralności lub bezczynności przez Francję i Wielką Brytanię.

Wśród działań, zmierzających do odizolowania Polski od jej nominalnych sojuszników, wyróżniały się – inscenizowane przez Niemcy – liczne incydenty nadgraniczne, o których sprawstwo obwiniano Polskę. Najsilniejszym echem odbiła się prowokacja gliwicka, czyli napad siedmioosobowej grupy funkcjonariuszy niemieckiej służby bezpieczeństwa na niemiecką radiostację w Gliwicach, dokonany 31 sierpnia po godz. 20.00. Napastnicy, udający cywilnych powstańców śląskich, nadali po polsku fragment odezwy: *Uwaga, tu Gliwice. Radiostacja znajduje się w rękach polskich...*

Dwie godziny później radio berlińskie wyemitowało obszerny komunikat o tym wydarzeniu oraz o innych atakach rzekomych powstańców, których wspierać miały ciężkozbrojne oddziały Wojska Polskiego. W ten sposób oskarżono Rzeczpospolitą o rozpoczęcie wojny, a niemieckiego agresora przedstawiono jako ofiarę. Wobec wydarzeń następnego dnia – dla Hitlera incydenty graniczne stanowiły alibi, a dla Wielkiej Brytanii i Francji – jeden z pretekstów do nieudzielenia Polsce militarnej pomocy. Prowokacja gliwicka nie była więc pretekstem do II wojny światowej. Przeciwnie, miała tej wojnie zapobiec. Z braku dostatecznych sił wojskowych miała stanowić medialny komponent osłony zachodniej granicy III Rzeszy. I to, niestety, okazało się skuteczne. M.in. dziennik *New York Times* – dzięki 6-godzinnemu przesunięciu

Ostatnia monumentalna wieża modrzewiowa

Wieża antenowa Radiostacji Gliwice jest obecnie najwyższą drewnianą konstrukcją na świecie (111 m). Otoczona nowym ogrodem, starannie konserwowana, chroniona i corocznie naprawiana – zdobić będzie miasto przez wiele lat. Budulcem jest impregnowane drewno modrzewiowe, odporne na szkodniki i czynniki atmosferyczne. Belki łączone są szesnastoma tysiącami śrub mosiężnych. Zero żelaza! Wieża jest zabytkiem stale pracującym. Dźwiga kilkadziesiąt anten różnego typu, obsługujących Śląską Sieć Metropolitalną, Centrum Ratownictwa Gliwice, sieci telefonów komórkowych, internet bezprzewodowy i inne systemy łączności. Szczególnie atrakcyjnie nasza wieża wygląda po zmroku dzięki nowoczesnej iluminacji, założonej w roku 2009.

Nowa radiostacja nie miała własnego studia mikrofonowego; retransmitowała audycje rozgłośni wrocławskiej, przesyłane kablem teletechnicznym. Natomiast w starej radiostacji – również połączonej kablem z nową – nadal realizowano programy lokalne, wypełniające część ramówki. Nowy nadajnik miał moc 8 kW w antenie. W piwnicy zachował się kompletny system chłodzenia lamp nadawczych wodą destylowaną.

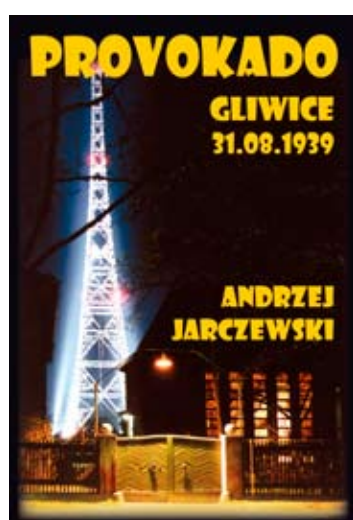

w czasie – na pierwszej stronie wydania z 1 września 1939 opublikował informację o rozpoczęciu wojny niemiecko-polskiej wraz z omówieniem niemieckiej wersji komunikatu o prowokacji gliwickiej. Polska została przedstawiona nieuczciwie światowej opinii publicznej jako współwinna, co w różnych formach ponawiane bywa do dziś.

Dokładną rekonstrukcję wydarzeń oraz opis późniejszych dziejów gliwickiej radiostacji zawiera – wydana w roku 2009 przez Muzeum w Gliwicach – książka pt. PROVOKADO.

Jak tu trafić

Każdy, kto jedzie przez Gliwice, już z daleka dostrzeże wyniosłą sylwetę wieży antenowej. Dzięki iluminacyjnemu oświetleniu wieża jest dobrze widoczna również w nocy. Radiostacja jest położona przy dwupoziomym skrzyżowaniu ulicy Tarnogórskiej ze starą autostradą (Al. Jana Nowaka-Jeziorańskiego). Nie można zabłądzić. Samochody osobowe i minibusy wjeżdżają na posesję przy ul. Tarnogórskiej 129 przez drewnianą bramę, widoczną na okładce książki, a większe autobusy parkują przy ul. Lublinieckiej (bezpośrednio pod wieżą). Podstawową formą działania Radiostacji jako muzeum przestrzeni wydarzeń historycznych jest prowadzenie – w autentycznych wnętrzach – lekcji muzealnych, dostosowanych do wieku i zainteresowań słuchaczy. Wykłady odbywają się w budynku nadajnika. Rezerwacja telefoniczna.

Andrzej Jarczewski
Klucznik Radiostacji Gliwickiej

MUZEUM W GLIWICACH

RADIOSTACJA GLIWICE

ul. Tarnogórska 129 | tel. (32) 300-04-04, 693-131-292
czynna w godz. 9.00 – 15.00 od wtorku do soboty

WILLA CARO

ul. Dolnych Wałów 8a | tel. (32) 231-08-54

ZAMEK PIASTOWSKI

ul. Pod Murami 2 | tel. (32) 231-44-94

ODDZIAŁ ODLEWNICTWA ARTYSTYCZNEGO

ul. Robotnicza 2 | tel. (32) 338-15-81

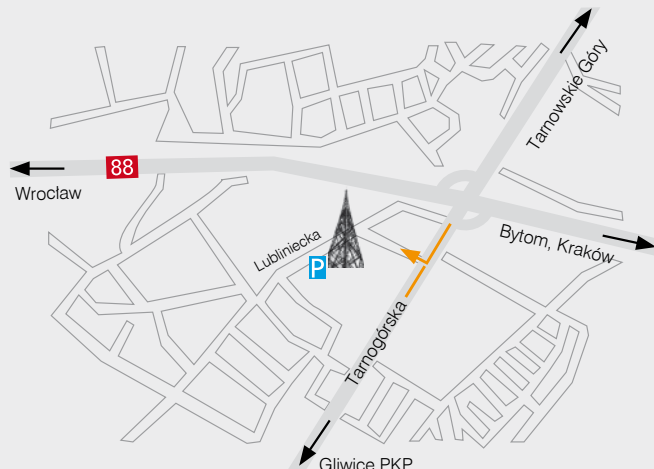
www.muzeum.gliwice.pl

Tekst: Andrzej Jarczewski, Projekt graficzny: Marcin Gołaszewski

Foto: Szymon Janiczek, Andrzej Jarczewski, Antoni Witwicki
(Archiwum UM w Gliwicach) | © Muzeum w Gliwicach 2009

MUZEUM
W GLIWICACH

dofinansowanie

ŚLĄSKA ORGANIZACJA TURYSTYCZNA

Śląskie.
Pozytywna energia

Szlak
ZABYTKÓW TECHNIKI